

УДК 314.72

Корнієнко О.О.

аспірант

Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи
Національної академії наук України**АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ
В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ****ANALYSIS ASYMMETRY REGIONAL MIGRATION
IN EASTERN EUROPE****АНОТАЦІЯ**

У статті подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення дев'яти країн Східної Європи й виокремлено основні міграційні потоки з країн у країни. Представлено прогноз показника чистої міграції, а також динаміку індексу розвитку людського потенціалу та припливу грошових переказів у вигляді частки ВВП для досліджуваної групи країн.

Ключові слова: міграційна асиметрія, міграційні потоки, прогнозовані зміни, кількість населення.

АННОТАЦІЯ

В статье представлены оценки и прогнозируемые изменения численности населения девяти стран Восточной Европы и выделены основные миграционные потоки из стран в страны. Представлены прогноз показателя чистой миграции, а также динамика индекса развития человеческого потенциала и притока денежных переводов в виде доли ВВП для исследуемой группы стран.

Ключевые слова: миграционная асимметрия, миграционные потоки, прогнозируемые изменения, численность населения.

ANNOTATION

The paper presents estimates and projections of population change 9 Eastern Europe and singled main migration flows from the countries and in the country. Presented forecast of net migration, and dynamics Human Development Index and the inflow of remittances as a share of GDP for countries in the study group.

Keywords: migration asymmetry, migration flows, projected changes, population.

Постановка проблеми. Одна з важливих ініціатив програм розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) – створення консультативних рад із питань підприємства, які надають допомогу національним урядам щодо оподаткування, роботи митних служб, приватизації, фінансового законодавства, узгодження національних і міжнародних норм. ООН заохочує національні уряди та сприяє їм у розробці нових заходів соціальної політики, виступає за рішучі державні дії з метою використання нових технологій, підтримує національні програми боротьби з безробіттям і злиднями. ООН підтримує національні реформи, створюючи сприятливі умови для інвестицій та економічної діяльності, надає допомогу в розробленні нормативної бази, проводить аналітичні дослідження для підтримки національних зусиль із лібералізації [1, с. 102–103].

Україна за підсумками першого півріччя 2014 р. посіла сьоме місце, згідно з даними рейтингового агентства Standard & Poor's (S & P), у складі 10 країн, яким загрожує дефолт. В умо-

вах глобалізації у світогосподарському розвитку накопичилося чимало проблем, які за своїм походженням є глобальними і які неможливо вирішити в межах окремих країн. Серед таких проблем – масова міграція населення з країн, уражених бідністю, етнічними конфліктами й іншими локальними проблемами, що істотно ускладнює економічну та соціальну ситуацію у відносно благополучних країнах [2, с. 108–109].

Тому актуальною проблемою є аналіз міграційної асиметрії в групі країн Східної Європи, до яких належить Україна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що держави-учасниці правових документів Організації Об'єднаних Націй за відповідним міжнародним договором ратифікують свої, що стосуються міграційних процесів, правові документи країни. У таблиці 1 подані роки ратифікації та прийняття конвенцій і протоколів – інструментів правових документів Організації Об'єднаних Націй стосовно зайнятості, статусу і справах біженців, прав дітей, торгівлі людьми, контрабанди тощо.

Таблиця 1
Інструменти правових документів
Організації Об'єднаних Націй

Рік ратифікації	Рік прийняття	Назва конвенції
-	1949	Конвенція МОП зайнятості
1993	1951	Конвенція про статус біженців
1993	1967	Протокол у справах біженців
-	1975	Мігрант-Конвенція МОП щодо працівників
1991	1989	Конвенція з прав дитини
-	1990	Мігрант Конвенція ООН Працівники
2001	2000	Протокол про торгівлю людьми
2001	2000	Протокол про мігрантів Контрабанда

Джерело: Збірник договорів Організації Об'єднаних Націй <http://treaties.un.org>

Регіональна міграційна асиметрія (від давньогр. *ασυμμετρία* *метрео* – «неспільномірність, вимірюю») – відсутність або порушення симетрії на регіональному рівні міграційних диспропорцій в Україні та ЄС. Дослідження цієї проблеми зумовлюється аналізом тенденцій регіонального аналізу кількості населення, розвитку міграційних потоків в обраних країнах і зіставленням рівнів соціально-економічного розвитку країн. Для аналізу обрано дев'ять країн: Болгарія, Чехія, Угорщина, Молдова, Польща, Румунія, Росія, Словаччина й Україна. Аналіз регіональної міграційної асиметрії базується на припущенні, що в умовах функціонування кейнсіанської моделі розвитку держава має всі можливості знайти ефективні механізми та інструменти для додання регіональних міграційних диспропорцій, які неминуче виникають у процесі швидкого руху факторів виробництва й капіталу. Тому дослідження цієї проблеми є актуальним.

Індустріально розвинуті країни Східної Європи здійснюють перехід до ринкової економіки еволюційно, використовуючи історичні прецеденти промислового розвитку країн Заходу, хоча не уникнули антагонізмів, коливань, спроб повернення назад. Це стосується Чехії, Польщі, Угорщини, Словаччини, Словенії, у яких занепад економіки припинився вже в 1994 р. й почалося поступальне зростання ВВП [3, с. 26].

У таблиці 2 подано теорії регіональної асиметрії, які можна взяти за основу регіональної міграційної асиметрії.

Ознаками сприятливого підключення до глобальних процесів є те, що за 2012–2013 рр. в цих країнах зберігатимуться високі темпи зростання ВВП, динаміки інвестицій, наявність дефіциту торговельного балансу, викликаного значною мірою зростанням імпорту устаткування для цілей модернізації й чіткою тенденцією до зменшення безробіття.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. За останнє десятиліття зростає роль мігрантів у світі. За даними Всесвітнього банку, мігранти за рік заробляють у середньому

близько \$ 2,6 трлн, що ставить міграційну економіку на шосте місце у світі – перед Великобританією та після економіки Франції. Багато досліджень доводять, що ефективність і продуктивність іноземних мігрантів набагато вищі, ніж у корінного населення. За останніх 20 років багато розвинених країн подвоїли кількість іммігрантів. У США їх кількість досягла майже 46 млн, або близько 15% зайнятого населення. Відсутність позитивної динаміки зростання кількості мігрантів помітна в Україні. У цьому контексті необхідно проаналізувати асиметричність міграційних процесів, зокрема, у країнах Східної Європи, до яких належить Україна.

Мега статті. Зі зростанням ролі міграційних процесів у світі та відсутністю їх позитивної динаміки в Україні доцільно проаналізувати міграційну асиметрію в групі країн Східної Європи, до яких належить Україна.

Виклад основного матеріалу. Особливо цінними є досвід Чехії, Польщі й інших країн Східної Європи у прийнятті законів на захист прав власності, створення умов для здорової конкуренції та рамкових угод, уключаючи за-

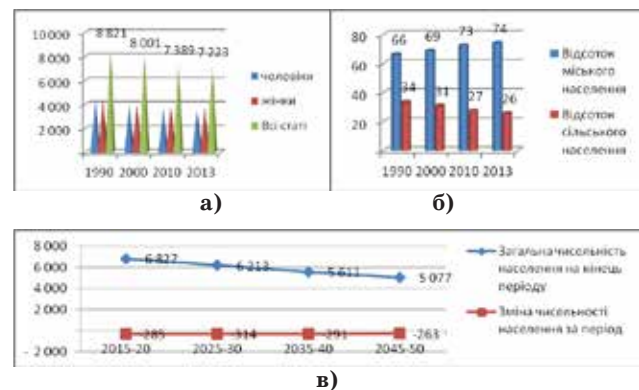

Рис. 1. Оцінки: (а) кількості населення (тис. чол.); (б) кількості міського й сільського населення (%); (в) прогнозовані зміни в загальній кількості населення Болгарії з розбивкою по компонентах (x 1000)

Джерело: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2013). *World Population Prospects: The 2012 Revision*. <http://esa.un.org/Mig/GMP/profiles/indicators/files/Bulgaria.pdf>

Таблиця 2

Нові теорії регіональної асиметрії

Назва	Назва	Автори	Рік
Конкуренції європейських міст	European Cities in Competition	C. Jensen-Butler, A. Shachar, J. Weesep	1999
Циклічна сензитивність регіональної зайнятості	The Cyclical sensitivity of Regional Employment	R. Gordon	1991
Теорії ендогенного регіонального зростання	Theories Endogenous of Regional Growth	B. Johanson, Gh. Karlsson	2001
Нового регіоналізму	The New Regionalism in Western Europe	M. Keating	1998
Біорегіоналізму	Bioregionalism	M. McGinnis	1999
Регіонального планування	Regional Planning	U. A. Wannop	1995
Соціального кластеру	The social cluster	A. Rodriguez-Pose	1999–2001
Модель регіонального вирівнювання	Model regional alignment	Б.Л.Лавровський	2002
Територіальна асиметрія в Європі: моделювання для України	Territorial Asymmetry in Europe: Modeling for Ukraine	В.Г.Чужиков	2006

хист прав власності. Крім того, практика цих країн засвідчує, що стратегія політики модернізації для країн повинна полягати в концентрації всіх національних ресурсів на розвитку певних конкурентоспроможних виробництв і цілеспрямованому впливі держави на ці процеси через фінансування, варіювання ставками податків, створення правового режиму й диференціацію соціальних заходів.

На рисунку 1 подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення Болгарії.

Основний міграційні потік із Болгарії спрямований до Туреччини (538 686 осіб), менші за обсягом потоки до Іспанії (173 255 осіб), а також малі за обсягом міграційні потоки спостерігаються до інших країн. Основний міграційні потік до Болгарії також спрямований із Туреччини (98 148 осіб; потоки поодиноких мігрантів не вказані).

На рисунку 2 подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення Чехії, у якій проживає 10 702 чоловік (2013 р.), з них чехи – 90,4%, морави – 3,7%, словаки – 1,9% тощо. Найбільші міста – Прага (1 269 тис.), Брно (386 тис.) та Острава (296 тис.). У 2015 р. кількість населення Чехії зменшиться на 12 463 осіб і в кінці року становитиме 10 460 843 чоловік. Якщо рівень зовнішньої міграції залишиться на рівні минулого року, то сумарна кількість людей, котрі в'їжджають до країни з метою довгострокового перебування (іммігрантів), буде більшою за кількість людей, які залишають країну (емігрантів).

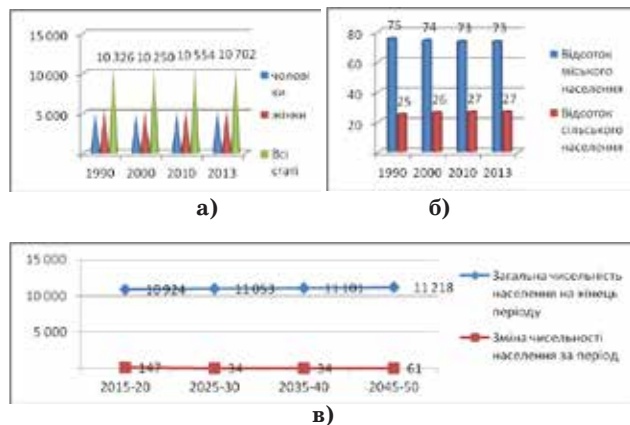

Рис. 2. Оцінки: (а) кількості населення (тис. чол.); (б) кількості міського й сільського населення (%); (в) прогнозовані зміни в загальній кількості населення Чехії з розбивкою по компонентах (x 1000)

Джерело: <http://esa.un.org/MigGMGProfiles/indicators/files/CzechRepublic.pdf>

Подамо основні міграційні потоки з Чехії. Основний потік спрямований до Словаччини (538 686 осіб), менші за обсягом потоки до Австрії (49 830 осіб), Німеччини (54 864 осіб), а також малі за обсягом міграційні потоки спостерігаються до інших країн. Основні міграційні потоки до Чехії спрямовані зі Словаччини (28 8276 осіб).

На рисунку 3 подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення Угорщини. Більшість жителів Угорщини – угорці (92,3%), столиця – Будапешт (1,8 млн осіб).

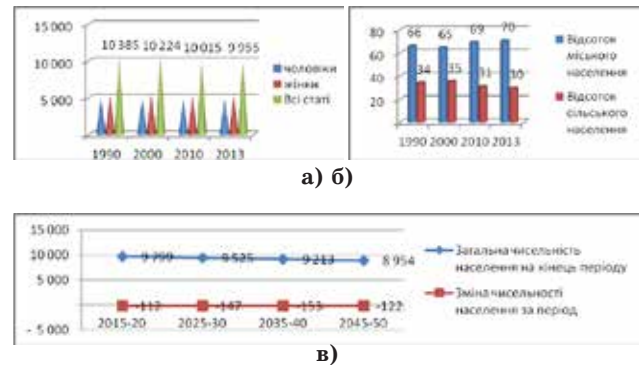

Рис. 3. Оцінки: (а) кількості населення (тис. чол.); (б) кількості міського й сільського населення (%); (в) прогнозовані зміни в загальній кількості населення Угорщини з розбивкою по компонентах (x 1000)

Подано основні міграційні потоки з Угорщини – до США (81 905 осіб), менші за обсягом потоки до інших країн. Основні міграційні потоки до Чехії спрямовані з Румунії (189 055 осіб), інші – потоки поодиноких мігрантів.

На рисунку 4 подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення Молдови. Етнічний склад населення такий: молдавани – 75,8%, українці – 8,4%, росіяни – 5,9% тощо, столиця – Кишиневу (718,0 тис. осіб), найбільші міста – Тирасполь (156,7 тис. осіб), Тігіна (103,6 тис. осіб), Бельці (127,6 тис. осіб). У Молдові є більше ніж 300 населених пунктів, у яких українське населення становить більшість, основна маса українського населення зосереджена в північних і східних регіонах Республіки.

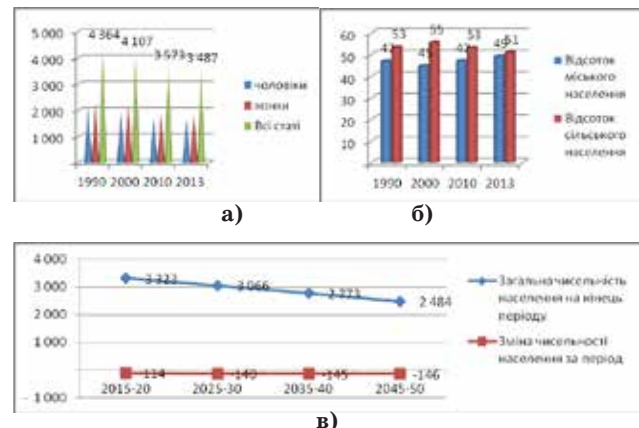

Рис. 4. Оцінки: (а) кількості населення (тис. чол.); (б) кількості міського й сільського населення (%); (в) прогнозовані зміни в загальній кількості населення Молдови з розбивкою по компонентах (x 1000)

Подано основні міграційні потоки з Молдови: основний потік спрямований до Росії (284 330 осіб), менші за обсягом потоки до України (168 370 осіб), Італії (89 188 осіб). Осно-

вні міграційні потоки до Молдови спрямовані із Росії (147 802 осіб), України (189 906 осіб), Болгарії (42 871 осіб), Білорусії (2 631 осіб).

На рисунку 5 подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення Польщі. Столиця – Варшава (1,8 млн осіб). Загалом населення Польщі вже завершило демографічний перехід і перебуває в стадії інтенсивного старіння. Крім природного спадання, здебільшого негативний внесок у демографічний розвиток країни вносять і еміграція. Міграційне сальдо країни традиційно негативне або близько до нуля

Подано основні міграційні потоки до Польщі, які спрямовані з України (332 950 осіб), менші за обсягом потоки з Білорусії (112 197 осіб), Німеччини (104 710 осіб), Росії (58 851 осіб), а також незначні міграційні потоки спостерігаються з країн Прибалтики й поодинокі – з різних країн світу.

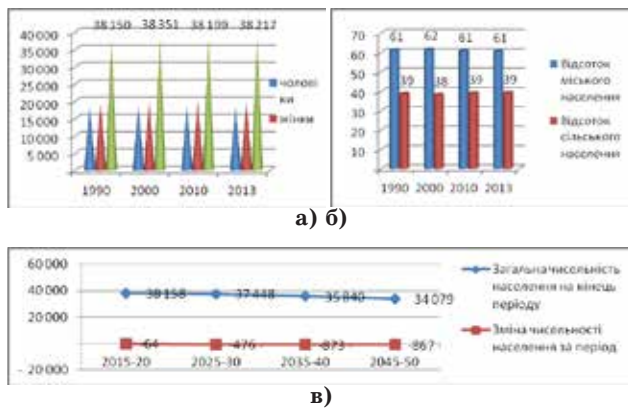

Рис. 5. Оцінки: (а) кількості населення (тис. чол.); (б) кількості міського й сільського населення (%); (в) прогнозовані зміни в загальній кількості населення Польщі з розбивкою по компонентах (x 1000)

Представлено основні міграційні потоки з Польщі: до Германії (713 658 осіб), Білорусії (235 853 осіб), Великобританії (521446 осіб), Іспанії (86 971 осіб), Італії (117 309 осіб), а також до Канади (198 476 осіб), Америки (487 934 осіб), Австралії (64 118 осіб).

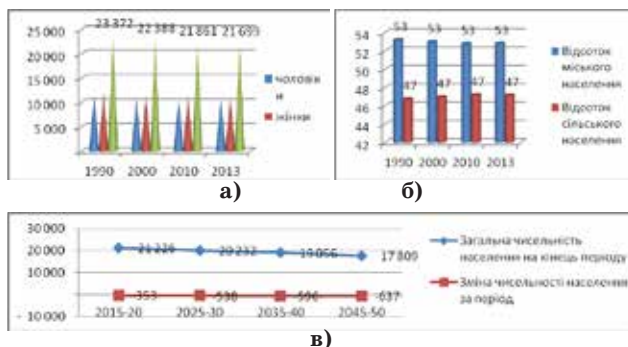

Рис. 6. Оцінки: (а) кількості населення (тис. чол.); (б) кількості міського й сільського населення (%); (в) прогнозовані зміни в загальній кількості населення Румунії з розбивкою по компонентах (x 1000)

На рисунку 6 подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення Румунії. Столиця –

Бухарест (1,94 млн осіб), більшість жителів Румунії – румуни (близько 90%), угорці посідають друге місце за процентним співвідношенням серед загальної кількості населення, також у країні проживають цигани (2,5%), українці (0,3%) тощо. Подано основні міграційні потоки з Румунії: до Італії (813 037 осіб), Іспанії (809 471 осіб), Ізраїлю (182 079 осіб), Угорщини (189 055 осіб), Німеччини (134 911 осіб), США (171 253 осіб), Канади (96 209 осіб) і невеликі за обсягом потоки до інших країн.

Подано основні міграційні потоки до Румунії: поодинокі потоки спрямовані з Молдови (39 091 осіб), України (13 890 осіб), Туреччини (2 848 осіб).

На рисунку 7 подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення Росії. Столиця – Москва (12,5 млн осіб).

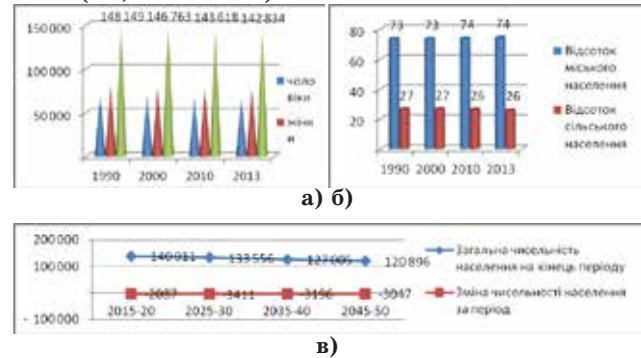

Рис. 7. Оцінки: (а) кількості населення (тис. чол.); (б) кількості міського й сільського населення (%); (в) прогнозовані зміни в загальній кількості населення Росії з розбивкою по компонентах (x 1000)

Подано основні міграційні потоки до Росії: з України (3 647 234 осіб), Казахстану (2 648 315 осіб), Білорусії (958 719 осіб), Узбекистану (938 739 осіб), Азербайджану (846 843 осіб), Грузії (744 390 осіб), Вірменії (493 126 осіб), Киргизії (474 872 осіб), Таджикистану (392 446 осіб), Молдови (284 330 осіб), Туркменістану (179 648 осіб), Литви (88 312 осіб), Латвії (105 031 осіб), Естонії (69 054 осіб).

Подано основні міграційні потоки з Росії: до України (3 684 217 осіб), Казахстану (2 226 706 осіб), Ізраїлю (712 261), Білорусії (680 497 осіб), Узбекистану (404 356 осіб), Таджикистану (191 754 осіб), Німеччини (299 596 осіб), а також до Америки (421 459 осіб), Австралії (64 118 осіб), незначні міграційні потоки спостерігаються в країні Прибалтики.

На рисунку 8 подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення Словаччини. Столиця – Любляна (282 тис. осіб).

Основне населення Словаччини становлять словенці, значну частину – також хорвати, серби, боснійці, угорці, італійці.

Міграційні потоки зі Словаччини та до Словаччини – зовсім невеликі за обсягом поодинокі потоки.

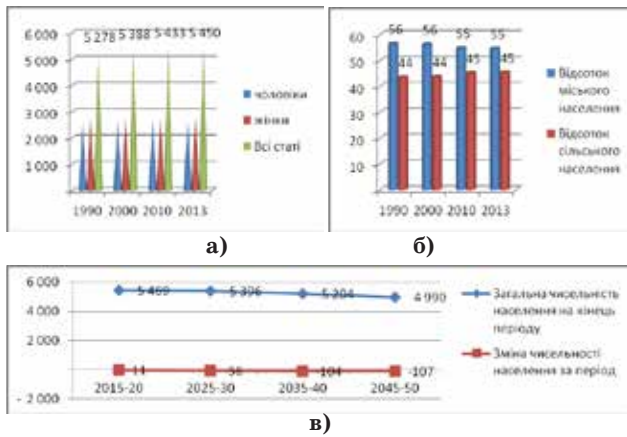

Рис. 8. Оцінки: (а) кількості населення (тис. чол.); (б) кількості міського й сільського населення (%); (в) прогнозовані зміни в загальній кількості населення Словаччини з розбивкою по компонентах (x 1000)

На рисунку 9 подано оцінки та прогнозовані зміни кількості населення України. Столиця – Київ (2,78 млн осіб), найбільші міста – Харків (1,45 млн осіб), Дніпропетровськ (1,04 млн осіб), Одеса (1,01 млн осіб), Донецьк (984,4 тис. осіб), Запоріжжя (778,9 тис. осіб), Кривий Ріг (752 тис. осіб), Львів (728 тис. осіб), Миколаїв (501 тис. осіб), Маріуполь (491,6 тис. осіб).

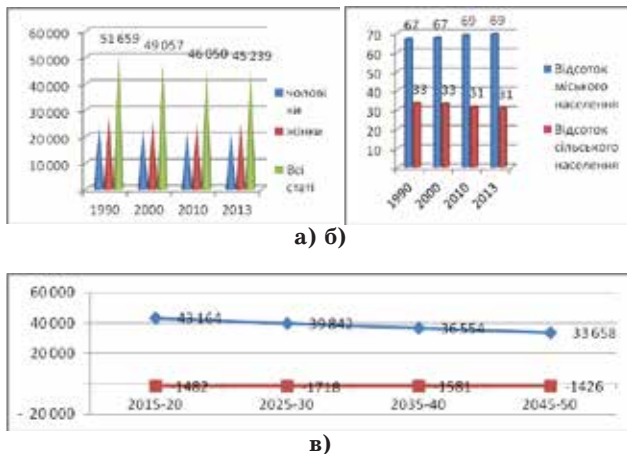

Рис. 9. Оцінки: (а) кількості населення (тис. чол.); (б) кількості міського й сільського населення (%); (в) прогнозовані зміни в загальній кількості населення України з розбивкою по компонентах (x 1000)

Подано основні міграційні потоки з України: основний потік спрямований до Росії (3 647 234 осіб), Польщі (332 950 осіб), США (332 155 осіб), Ізраїлю (248 699 осіб), Німеччини (202 501 осіб), Молдавії (189 906 осіб), Білорусії (141 256 осіб). Подано основні міграційні потоки до України: з Росії (3 684 217 осіб), Білорусії (276 070 осіб), Узбекистану (2 247 151 осіб), Казахстану (249 886 осіб), Молдови (168 370 осіб), Грузії (72 410 осіб), Азербайджану (92 536 осіб), з Вірменії (53 193 осіб), незначні міграційні потоки з Туркменістану, Таджикистану, Киргизстану.

З рисунків 1–9 видно, що загальна кількість населення в країнах, що розглядаються,

зменшується, окрім Чехії. Прогноз показника чистої міграції поданий Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (2013 р.), відображено в таблиці 3. Зауважимо, що для прогнозування варіант – нульовий рівень міграції, є припущенням і в межах цього припущення вважається, що міжнародна міграція для кожної країни встановлюється на нулі, починаючи з 2010–2015 рр.

Таблиця 3
Прогноз показника чистої міграції

Країна	2015-20	2025-30	2035-40	2045-50
Болгарія	-1,44	-1,57	-1,74	-1,92
Чехія	2,77	2,72	2,71	2,68
Угорщина	1,52	1,56	1,62	1,66
Молдова	-3,66	-2,55	-2,81	-3,13
Польща	-0,20	-0,20	-0,21	-0,22
Румунія	-0,42	-0,44	-0,47	-0,50
Росія	1,28	0,89	0,70	0,74
Словенія	0,55	0,55	0,57	0,60
Україна	-0,18	-0,20	-0,21	-0,23

У таблиці 4 подано динаміку припливу грошових переказів у вигляді частки від ВВП.

Таблиця 4
Грошові перекази (приплив) у вигляді частки від ВВП, (%)

Країна	2000	2010	2012*
Болгарія	0,5	2,8	2,7
Чехія	0,5	1,0	1,0
Угорщина	0,6	1,7	1,7
Молдова	13,9	23,5	24,4
Польща	0,9	1,6	1,4
Румунія	0,3	2,4	2,2
Росія	0,5	0,3	0,3
Словенія	0,1	1,8	1,8
Україна	0,1	4,1	3,7

Джерело: World Bank staff calculation based on data from IMF Balance of Payments Statistics Yearbook 2013 and data releases from central banks, national statistical agencies, and World Bank country desks

Проаналізувавши дані таблиці 4, можна зробити висновки, що міжнародна міграція робочої сили, незважаючи на певні свої негативні наслідки для країн-донорів, усе ж є вагомим чинником розвитку та стабілізації економічної ситуації в країнах, які розвиваються, і найменш розвинених країнах. Ці грошові перекази є стабільним джерелом валютних вливань в економіку країн, що сприяє покращенню ситуації у виробничій і соціальній сферах. Масштаби переказів коштів в українську економіку надають підстави стверджувати, що таке джерело фінансування може розглядатися як вагомий доповнення до прямих іноземних інвестицій в економіку.

Висновки. Враховуючи сучасні негативні тенденції демографічного розвитку, насампе-

ред нестримне старіння населення, розвиненим країнам буде потрібно в межах довгострокової перспективи забезпечити суттєвий приплив іммігрантів.

Розглядаючи роль і значення міжнародної міграції населення в демографічному розвитку сучасного світу, зауважимо, що вона може зрости для більшості країн за умови збільшення обсягів імміграції чи еміграції, масштабів тимчасової трудової міграції, а також вимушеної міграції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грабовський С. Глобалізація: виклики і міфи: Теоретичні шкци до теми № 1 сучасного світу / С. Грабовський // Сучасність. – 2005. – № 7–8. – С. 91–104.
2. Кисільова Т. Регулювання трудової міграції / Т. Кисільова // Праця і зарплата. – 2006. – № 19. – С. 6.
3. Хижняк І. Міжнародні системи та ефект глобалізації на початку XXI ст. // Історія в школі. – 2008. – № 9. – С. 1–6.
4. Пасічна О.Ю. Структурний підхід до формування зовнішньоекономічної стратегії держави в умовах глобалізації / О.Ю. Пасічна // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 17–27.
5. Пітюлич М.І. Проблеми трансформації грошових переказів трудових мігрантів у інвестиційні ресурси / М.І. Пітюлич, Т.Ю. Ковач // Науковий вісник НЛТУ України – 2011. – № 21.
6. Міжнародні фінанси : [навчальний посібник] / [І.І. Д'яконова, М.І. Макаренко, Ф.О. Журавка та ін.] ; за ред. М.І. Макаренка та І.І. Д'яконової. – К. : Центр учбової літератури, 2012.
7. Позняк О.В. Демографічні перспективи столичного регіону в контексті змін територіальної структури населення України / О.В. Позняк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Економічний простір України: регіоналізація та інтеграція в умовах суспільних трансформацій : збірник наукових праць / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; редкол.: Є.І. Бойко (відп. ред.). – Львів, 2011. – Вип. 1(87). – С. 249–257.
8. Позняк О.В. Проблеми інтеграції «нетрадиційних» іммігрантів в Україні // Музейний вісник. – 2011. – № 11/2. – С. 261–266.
9. Гнатюк Т.О. Добровільна зворотна міграція: досвід країн ЄС та перспективи України / Т.О. Гнатюк // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Вип. 163. – Т. 175 : Політологія. – Миколаїв : Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – С. 22–25.
10. Гнатюк Т. Досвід країн ЄС у подоланні дискримінації іммігрантів та можливості його застосування в Україні / Т. Гнатюк // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України : збірник наукових праць. – К., 2011. – Вип. 5 (55). – С. 286–297.
11. Позняк О.В. Актуальні завдання регулювання міграційних процесів в Україні / О.В. Позняк // Миграционные процессы в Европе: эволюция миграционных взаимодействий ЕС и государств Центральной и Восточной Европы : материалы конференции. – Одесса, 2012. – С. 397; Позняк О.В. Можливості використання досвіду імміграційної політики США в сучасних умовах України / О.В. Позняк // Агора. Наука без кордонів. – Вип. 11. – К. : Стилос, 2012. – С. 24–29.